

8. Курило В. І. Правові засади охоронної діяльності : навчальний посібник / В. І. Курило. – К. : Кондор, 2005. – 180 с.
9. Поліщук В. Г. Деякі проблеми застосування адміністративно-правових засобів охорони громадського порядку і вдосконалення законодавства про порядок організації і проведення масових заходів / В. Г. Поліщук // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1997. – № 1. – С. 64 – 68.
10. Поліщук В. Г. Роль громадських формувань в охороні правопорядку при проведенні масових заходів / В. Г. Поліщук // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1998. – № 2. – С. 79 – 85.
11. Сорокин П. А. Социальная и культурная динамика. Исследование изменений в больших системах искусства, истины, этики, права и общественных отношений / П. А. Сорокин. – СПб., 2000.
12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 2199. – Оп. 1. – Спр. 108. – Арк. 163.

УДК 329

*Струнін П. А., Східноукраїнський національний
університет ім. В. Даля*

ВПЛИВ ІДЕОЛОГІЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НА ЕЛЕКТОРАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

Визначено ефективність та інтенсивність використання ідеологічних трендів у передвиборчій діяльності політичних партій. Проаналізовано тенденцію формування «всеядних» політичних партій в Україні та результативність подібної стратегії.

Определена эффективность и интенсивность использования идеологических трендов в предвыборной деятельности политических партий. Проанализированы тенденции формирования «всеядных» политических партий в Украине и результативность подобной стратегии.

The effectiveness and intensity of ideological trends in election activities of political parties are explored. The tendencies of formation of «omnivorous» political parties in Ukraine and the effectiveness of such strategies are analyzed.

Якісною характеристикою та визначальною засадою політичної партії є використання ідеології для формування основи власної діяльності взагалі та партійної програми зокрема. Інструментальне призначення політичної ідеології полягає у розробці власне програми політичної дії, шляхів досягнення поставлених цілей, створенні особистого, впізнаваного образу партії, протиставлення себе іншим партіям – політичним конкурентам. Також система цінностей, що

складає ядро політичної ідеології, виступає в якості механізму формування поля своєї електоральної підтримки. Таким чином, фактично ідеологічна ідентифікація партії визначає засади діяльності партії в електоральній боротьбі. При цьому зауважимо, що цілком українською є специфіка, коли саме лідер політичної сили виступає в якості репрезентатора ідеологічних цінностей та партійної діяльності. У світі парламентських виборів, що відбудуться у березні 2012 р., вважаємо за необхідне проаналізувати вплив ідеологічної складової політичних партій на стратегію виборчої кампанії.

Проблеми, пов'язані з ідеологічною ідентифікацією політичних партій, лягли в основу наукових розвідок ряду зарубіжних і вітчизняних учених. Так, серед західних політологів відзначимо Д. Белла, Н. Боббіо, С. Волінеца, М. Дюверже, О. Кіркхаймера, Р. Каца, П. Меіра, Дж. Сарторі, Ф. Фукуяму та ін. Українські науковці, зокрема, С. Кононенко, І. Миклашук, О. Новакова, М. Обушний, І. Павленко, М. Примуш, А. Романюк, С. Телешун, В. Фесенко, Ю. Шведа, О. Ярош усебічно аналізують відповідність програм політичних партій декларованим ідеологіям та намагаються визначити їхню ідентифікацію. Проте поза увагою дослідників залишається питання взаємовпливу ідеологічної компоненти на стратегію виборчої боротьби політичних партій, і саме це зумовлює мету даної статті – визначити вплив ідеологічної ідентифікації на електоральну діяльність політичних партій в Україні.

Провідні політологи ХХ століття висловлювали думки з приводу знецінення ролі ідеології в житті сучасного суспільства. Так, наприклад, американський соціолог Д. Белл у роботі «Кінець ідеології» ще у 1960 році проголосив, що політичні ідеології, призначенням яких є мобілізація суспільних груп заради суспільних змін і які апелюють до метацінностей, втрачають своє значення в постіндустріальному суспільстві [1]. Проте майже через 35 років інший американський політолог Дж. Сарторі у роботі «Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів» (1994 р.) спростував тезу Д. Белла, наголосивши, що поки виборці голосують за лідера, а не за партійну ідеологію, «партії залишаються ярликами і мають невелике значення, якщо взагалі мають» [2, с. 156]. Він робить висновок, що у випадку, коли виборець більше відданий партії, а не видатному політичному діячу або місцевому босу, тобто коли виборець пов'язаний з абстрактним партійним символом, то з цього моменту не окремий бос або лідер «обирає» партію, а партія «обирає» особистість.

Дане твердження особливо актуальне для України, громадяни якої часто роблять свій політичний вибір, орієнтуючись лише на лідера політичної партії.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку суспільно-політичного життя партії починають втрачати здатність до структуризації електорату. Метою партій нового типу, згідно з думкою німецького політолога О. Кіркхаймера, стає добре проінформований виборець. Але в той же час це не означає зниження ролі представника визначеної соціальної групи як члена партії. Він надає підтримку, визначаючи відповідну ідеологію, підтверджуючи факт свого ідеологічного вибору, а в той же час виборець спирається значною мірою на схему програмної ідентифікації, коли обіцянки вирішення певних проблем у програмі партії стають підставою для голосування саме за цю партію. Діяльність партій на сучасному етапі спрямовується на здобуття голосів народного електорату, вони як би прагнуть «згладити» групову самоідентичність. Зменшення робочого електорату, ріст представників середнього класу сприяють реалізації змішаної стратегії, де принциповою позицією є збереження традиційного електорату та здобуття голосів «нового середнього класу», який не має партійної виразності [3]. Дослідник називає дані партії «всєдними» і характеризує їх такими ознаками: підвищення ролі лідерських груп, зниження індивідуального членства, посилення впливу груп інтересів на партійну політику та зниження ідеології як основи для об'єднання громадян у політичні партії.

На думку фахівців Українського незалежного центру політичних досліджень, із завданням створення «всєдної» партії найбільш успішно впоралася БЮТ з її риторикою та практикою соціального попудизму, що особливо посилилася після парламентських виборів 2007 року, а також Партія регіонів, яка розбудовувала організаційно партійну структуру й засновувала електоральну тактику на опозиційній риторичі. Цю тенденцію засвідчили вибори 2006 та дострокові вибори 2007 року [4, с. 52].

У цьому зв'язку доречно згадати дослідження сучасних типів політичних партій Р. Каца та П. Меїра, які продовжили розробку концепції «всєдної партії» партії О. Кіркхаймера. Отже, партію, яка в значній мірі залежить від державних субвенцій, у визначенні розмірів якої вона і приймає участь, учені назвали картельною. Модель картельної партії виникає через небажання партій виконувати свої представницькі функції і зосередження на виконанні урядових завдань. Професійні лідери приділяють більше уваги виробленню тактики боротьби в стінах парламенту, ніж інтерпретацією ідеології чи обговоренням партійної політики. Панування в парламенті дозволяє партіям в цей час відкрити нові джерела фінансування, які роблять їх відносно незалежними від членів партії. Таким чином, основними рисами картельних партій автори називають фінансування за рахунок

державного бюджету, професіоналізація вищого керівництва, формальна демократизація внутрішньопартійного життя, широкий доступ до державних каналів комунікації [5]. Вважаємо типовим прикладом картельної партії в Україні Партію регіонів, представники якої сьогодні обіймають абсолютну більшість державних посад на центральному та регіональному рівнях, а роль ідеології певним чином знецінюється, про що мова йтиме далі.

Найважливішим матеріальним вираженням ідеологічної платформи партії виступає партійна програма, особливо передвиборна. Партійна програма, стверджує російська дослідниця З. Зотова, виконує подвійну функцію. З одного боку, вона є основою об'єднання однодумців у партію, ідейним підґрунтям подальшої діяльності. З іншого – програма потрібна і для того, аби в результаті широкої її реклами якомога більше виборців перетворити на своїх прихильників [6].

При цьому німецький політолог, колишній директор з досліджень Фонду Конрада Аденауера, Г. -Й. Феен підкреслює, що партійна програма повинна базуватися на певних ідеологічних принципах: «Партія мусить розробити власний, тільки їй притаманний профіль, який чітко відрізняв би її від усіх інших партій. Ця спроможність є результатом програмної роботи. Програмна робота, якою нехтують багато політичних партій, є серцевиною партійної діяльності. За допомогою своєї програми партія самовизначається і визначає своє місце, свої позиції в державі та суспільстві. В програмі принципів формулюються базові цінності, іншими словами, визначається політична антропологія, а на цій основі розробляється загальна політична концепція побудови держави, суспільства та економіки» [7, с. 15].

Таким чином, партійна програма виступає продуктом політичного дискурсу та слугує завданням позиціонування у політичному полі, а тому й електоральної мобілізації.

Проте українські експерти, зокрема доктор політичних наук С. Телешун, констатує, що на сьогодні, більш-менш політично обізнані громадяни ідентифікують партії не за програмами, а за їхнім місцем у соціальній структурі суспільства та впливом на власність. Тому проблема, на його думку, полягає в тому, що самі партійні структури не користуються принципом ідеології як наріжного каменя розбудови політичної системи. Натомість, основну роль відіграють корпоративні стосунки між людьми, які утворюють партію. Партії орієнтуються більшою мірою на обличчя, на ситуацію, на власність, на фінансові ресурси, що реально впливають і дають можливість не просто прийти їм до влади, а створити щось на зразок закритого акціонерного товариства, де ключові політичні гравці домовлятимуться між собою [8].

Подібні думки висловлює і політолог В. Фесенко. Він відзначає не стільки присутність ідеологічних компонентів у програмах, скільки їх використання в політичній рекламі. З огляду на те, що передвиборна програма – це лише обов'язковий елемент «гри у вибори», партії здобувають голоси виборців за допомогою агітаційної кампанії. Саме у передвиборній агітації ідеологічні компоненти і використовуються для залучення виборців, їх мобілізації. Дослідник зауважує, що ідеологію використовують, в основному, ліві партії і партії, які можна віднести до націонал-демократичних і націоналістичних. Повною мірою це стосується Комуністичної партії України, дещо менше – соціалістів, оскільки останні перебувають в стадії переходу від ідей українського соціалізму до класичної соціал-демократії [9].

Дані висновки збігаються з результатами досліджень Українського незалежного центру політичних досліджень. Аналітики центру визначили ідеологічно-ціннісні компоненти програм політичних партій, що дало змогу виявити обсяг ідеологем та інших понять, які виконують ідеологічну функцію в текстах програм політичних партій.

Аналіз спирався на частоту вживання у тексті загальних понять (ідея, ідеологія, ідеологічний); ідеологем (комунізм, соціалізм, тоталітаризм, лівоцентризм, гуманізм, солідаризм, демократія, революція) та близьких за змістом понять із ціннісним навантаженням (свобода, справедливість, гідність, воля, толерантність), їхніх антонімів та близьких за змістом у відсотках до кількості слів у текстах.

Отже, за цими формальними ознаками, поміж програм релевантних партій та партій, що демонструють інституційне зростання, найбільш ідеологічно й ціннісно змістовними виявляються програми Комуністичної партії України (що власне є передбачуваним і зрозумілим) та висхідних політичних сил національно-демократичного спрямування – «Свободи», «За Україну!», а також «Фронт змін» та БЮТ.

Щоб з'ясувати рівень ідеологічної артикуляції, фахівці УНЦПД розробили показник «індекс ідеологічної артикуляції», який передає співвідношення показника ідеологічно-ціннісного змісту і показника декларативності політичних програм [4, с. 61].

Результати дослідження довели, що за формальними ознаками, сильний рівень ідеологічної артикуляції мають програми Комуністичної партії України, партії «Свобода», «За Україну!», до них наближаються «Наша Україна» та Блок Юлії Тимошенко. Слабкий рівень ідеологічної артикуляції мають програми партій «Сильна Україна», Народної партії, «Фронт змін», «Єдиний центр», Партії регіонів.

**Індекс ідеологічної артикуляції програм
релевантних політичних партій України**

<i>№</i>	<i>Партія/Блок</i>	<i>Індекс ідеологічної артикуляції</i>
1	Партія регіонів	0,26
2	Блок Юлії Тимошенко	0,34
3	Наша Україна	0,37
4	Комуністична партія України	0,85
5	Народна партія	0,13
6	За Україну!	0,41
7	Єдиний центр	0,2
8	Фронт змін	0,18
9	Сильна Україна	0,10
10	Свобода	0,48

Концентрованим вираженням партійної програми виступає перед-виборча програма партії, обсяг якої законодавчо обмежується 7800 друкованими знаками. Саме через передвиборчі програми політичні партії доносять інформацію про себе громадянам, адже лише незначний відсоток електорату знайомиться з повним текстом партійної програми. Тому передвиборча програма повинна містити ідеологеми, які дозволять громадянам ідентифікувати політичну силу з певною ідеологією.

Аналіз передвиборчих програм релевантних політичних партій перед виборами до Верховної Ради України 2007 р. дозволяє відзначити наступне.

Засадничими принципами БЮТ стали «свобода», «солідаризм», «духовність», а проголошені цілі та засоби їх досягнення дозволяють класифікувати дане об'єднання до лівоцентристів. Партія регіонів у своїй виборчій стратегії послуговувалась тезами «міцна держава», «політичний центризм», «народний добробут». При цьому безпосередньо партійна програма містить тезу про сприяння розвитку фінансово-промислових груп! У цілому дану партію можна віднести до консерваторів, правоцентристів.

Строкатість блоку «Наша Україна – Народна Самооборона» ускладнює процес його ідеологічної ідентифікації. Блок поєднував дев'ять політичних партій, серед яких були представлені праві, центристські, популістські. Тому відзначимо, що дана коаліція мала ситуативний, а не ідеологічний мотив для об'єднання. Передвиборча програма блоку визначала, що в основі їхньої подальшої діяльності виступатимуть результати виконання програми Президента України

«Десять кроків назустріч людям», а також наголошувала на об'єднанні демократичних сил під проводом Президента. При цьому найбільш поширеними були ідеологеми «українська політична нація», «демократичне суспільство», «український народ», «партіотизм», що відбиває правоцентристський характер об'єднання.

Яскраво виражений ідеологічний тренд у програмах політичних партій «Свобода» та Комуністичної партії України. Першу відносимо до правих консерваторів націоналістичного спрямування. Основні поняття, які використовуються у передвиборчій риториці – «україноцентризм», «національна ідентичність», «патріотизм», «національна справедливість». Протилежні позиції на ідеологічній вісі координат займає КПУ – ліва партія соціалістичного забарвлення. Широко використовує поняття «соціалізм», «комунізм», «робітничий клас» тощо.

Слабка ідеологічна артикуляція міститься у передвиборчій програмі Блоку Литвина. Наголос на створенні народної ідеології, основне завдання – подолання бідності, дає можливість ідентифікувати дану силу з лівоцентристами.

Таким чином, проголошення статтею 15 Конституції України принципу ідеологічного плюралізму, а також визначення на найвищому державному рівні пріоритетів демократичного розвитку нашої країни стало підтвердженням та юридичним закріпленням тих процесів формування ідеологічного простору, які намітились в Україні одночасно з проголошенням її незалежності та відходом від властивого радянській політичній системі моноідеологізму. Проте політичні партії в Україні не використовують повний потенціал цього принципу, залишаючись більшою мірою прагматичними та персоналізованими, ніж ідеологічними. Не зважаючи на це, проведений аналіз довів, що ідеологеми є найбільш використовуваними та затребуваними у період передвиборчої боротьби, коли програма партії виступає безпосереднім інструментом боротьби за голоси виборців.

Література:

1. Bell D. The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties / Bell D. – N. Y.: Free Press, 1965. – 356 p.
2. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: дослідження структур, мотивів і результатів / Дж. Сарторі; [пер. з англ. 2-ге вид.]. – К. : Артєк, 2001. – 211 с.
3. Kirchheimer O. The Catch-All-Party / O. Kirchheimer // The West European Party System / [Edited by P. Mair]. – Oxford: Oxford University Press, 1993. – P. 287 – 319.
4. Конончук С. Г. Партійна система України: ідеологічний вимір / Світлана Конончук, Олег Ярош; [Укр. незалеж. центр політ. дослідж.]. – К. : Агентство «Україна», 2010. – 76 с.

5. Кац Р. Изменение моделей партийной организации и партийной демократии: возникновение картельных партий / Р. Кац, П. Мэйр // Политические партии и партийные системы в современном мире. – М. : РАН, 2006. – Вып. 1. – С. 27 – 44.
6. Зотова З. Предвыборная программа – основной ресурс избирательной кампании / З. Зотова // Рос. центр обучения избират. технологиям при Центр. избират. комис. РФ. – М. : РЦОИТ, 2001. – 96 с.
7. Феен Г. -Й. Розвиток партійних систем у посткомуністичних країнах ЄС / Ганс-Йоахім Феен. – 2007. – 15 с.
8. Телешун С. Наші партії формуються не за ідеологічним принципом [Електронний ресурс] / Сергій Телешун. – «Диалог.ua». – Независимый информационно-аналитический ресурс. – Режим доступа : http://dialogs.org.ua/dialog.php?id=30&or_id=784#784
9. Фесенко В. Идеологические партии сегодня переживают кризис [Електронний ресурс] / Владимир Фесенко. – «Диалог.ua». – Независимый информационно-аналитический ресурс. – Режим доступа : <http://dialogs.org.ua/ru/dialog/page30-793.html>.

УДК 35(477).001.73

*Бережа А. В., Інститут держави і права
ім. В. М. Корецького*

РЕФОРМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розглянуто три основних підходи до реформування публічного управління: нове публічне управління, урядування та концепція мереж; з'ясовано можливість їх реалізації в умовах України.

Рассмотрены три основных подхода к реформированию публичного управления: новое публичное управление, управление и концепция сетей; рассмотрена возможность их реализации в условиях Украины.

The three main approaches to reform the public administration (new public administration, governance, network concept) are considered. The perspectives of their implementation in Ukraine are analyzed.

В Україні за роки незалежності система публічного управління радянського типу з властивими їй командними та адміністративними підходами так і не була реформована, що перетворило її в один з основних бар'єрів на шляху побудови сучасної держави. Водночас модернізація публічного управління, як свідчить досвід зарубіжних країн, дає змогу вирішити наступні ключові завдання: